

प्रभुतरुण

वर्ष ५३

अंक ६

मुंबई

१६ जानेवारी, २०२०

पाने ६

किंमत रु. १

(स्थापना : तारीख २५ ऑगस्ट १९२३)

तत्वाचा बंदा जीव । मूर्तीला कोण विचारी?

www.prabhutarun.org

संपादिका: सुहासिनी कीर्तिकर

कार्यकारी संपादक मंडळ : मिनाक्षी जयकर, मयुरा नायक, संजना कोठारे, वैजयंती कीर्तिकर
सहाय्यक संपादक: त्वरिता दळवी, राजेश नवलकर, भक्ती शेट्टे

संपादकीय

नव वर्ष शुभेच्छा!

—सुहासिनी कीर्तिकर

‘कालोह्ययम् निरविधा विपुला च पृथ्वी।’ असे भवभूतीचे उद्गार आहेत. म्हणजे काय? तर; काळ अखंड आणि अमर आहे. ही धरती तर पुष्कळ, पुष्कळच आहे. म्हणून त्याने असे म्हटले आहे आशेच्या सुरात की आज जरी त्याच्या नाटकाला रसिकांची दाद नसली तरी भविष्यात या जगात कुठे ना कुठे तरी त्याला रसास्वाद घेणारा रसिक भेटेलच, भेटेल. अन् मित्रहो, तसेच झाले की. काहीनी तर त्याला कालिदासापेक्षाही श्रेष्ठ मानले. हे सगळे आज संदर्भ म्हणून आठवायचे कारण आहे. डिसेंबर महिन्यात आपल्या ‘भवताल’ या सदराची सांगता करताना प्रणिता प्रभाकर यांनी खंत व्यक्त केलीय की त्यांच्या लेखनाबद्दलच्या प्रतिक्रिया, ज्या त्यांना अपेक्षित होत्या त्या आल्याच नाहीत. लेखकाला वाचकांचा प्रतिसाद खूप प्रेरणादायक असतो. आपल्या लेखनातील भले बुरे त्यातून कळते. आत्मचिंतन करता येते. मुख्य म्हणजे त्यामुळे उर्जा मिळते. लेखनाचा हुरूप वाढतो. कारण त्या लेखनाचे आस्वादक म्हणून वाचकच भूमिका बजावत असतात ना? ‘अहम्, त्वाम्, वयम्।’ असेच ते परस्परसंवादी वलय असते. पण हाय! आपले वाचक दर्दी आहेत, रसिक आहेत, विचारी आहेत. पण अशी प्रतिक्रिया द्यायचा ते कंटाळाच करतात. माझ्याबरोबर होणाऱ्या फोनवरील संवादात कै. विहंग नायक यांची प्रणिता प्रभाकरांसारखीच खंत व्यक्त व्हायची. माझ्या लेखनावरही अगदी तुरळक प्रतिक्रिया येतात. कधी कॉ. सुंदरताई नवलकर लिहीतात, कधी मिलींद कोठारे लिहीतो. कधी फोनवरून नलिनीताई तळपदे दाद देतात, कधी श्री. अजित विजयकरांचा आवर्जून फोन येतो.

क्वचित कै. प्रमोद नवलकर फोनवरून दखल घ्यायचे. श्री. दीपक धैर्यवान, वृंदा जयकर आणि श्रीमती सुहासिनी कोठारे, डॉ. सुरेखा धुरंधर, सौ. अचला देसाई यांचे नियमित फोन येतात. मात्र कुणीही प्रसंगी भेटले की अगदी आवर्जून प्रतिक्रिया देतात अन् म्हणतात, ‘तुम्ही फार छान लिहीता हो!’ (ही सगळी नावे आठवली. जाता जाता म्हणून लिहीली हो. आणखीही काही आहेत. पण मोजकीच.) काय आहे की वाचक म्हणजे केवळ वाचन करणारा नव्हे. लेखनामुळे त्याची जी प्रतिक्रिया आहे ती त्याच्यासाठी महत्त्वाची असतेच; पण परस्परसंवादासाठीही महत्त्वाची असते. लेखकाला आलेल्या पत्रांचे संग्रह प्रसिद्ध होतात ते याचमुळे. इतरांना त्यामुळे भान येते. वाचन, पुनर्वाचन, आस्वाद, रसास्वाद, टीका - खंडन मंडन झाले की लेखक आणि वाचकाचा वैचारिक आत्मविकास होतो. विचारांच्या नव्या दिशा कळतात. लिहिण्याला अधिक फुटवे फुटतात. संपादनाच्या नव्या दिशा सापडतात. संस्कृती समृद्ध होते. ही समृद्धी हवी असेल तर मित्रांनो, आपल्या ज्ञातीय लेखकांना लेखी दाद द्या. त्यांच्यावर टीका करा वा प्रोत्साहन द्या. कारण एक तर आपली ज्ञात छोटी. त्यात लिहीणारे हात अगदी मोजके. पण रसिकजन मात्र या ज्ञातीत शंभर टक्के. या शंभर टक्क्यांनी मोजक्या हातांना टाळी (पसंतीची वा नापसंतीची!) देऊन ‘साथी हाथ बढ़ाना’ म्हटलं पाहिजे. वाचक म्हणून असाही सहभाग हवाच. कारण तुम्ही सर्व ‘प्रभुतरुण’प्रेमी आहात. सुसंस्कृत आहात. मित्रहो या उगवत्या नववर्षात हा नवसंकल्प कराच की ‘प्रभुतरुण’मधील लेखांना

डॉ. श्रीराम लागू यांच्याविषयीच्या काही आठवणी

-मृदुला प्रभुराम जोशी

काल रात्री डॉ. श्रीराम लागूंच वयाच्या ९२ व्या वर्षी वृद्धापकाळानं निधन झाल्याची बातमी ऐकली आणि मी प्रचंड अस्वस्थ झाले. गेली काही वर्षे ते तब्येत ठीक नसल्यामुळे फारसे बाहेर दिसत नसत हे ऐकून माहीत होतं आणि तसंही ते यशकीर्तीनि संपन्न असं दीर्घ आयुष्य जगले होते. त्यामुळे शोक करावा अशी ही बातमी नव्हती, पण तरीही मी शोकाकुल झाले याच कारण म्हणजे माझ्या तरुण वयापासून मी त्यांना निरनिराळ्या भूमिकांत

बघत आले होते आणि त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा माझ्या मनावर उमटलेला अमिट ठसा हेच होतं. त्यांच्या आणि माझ्या झालेल्या वैयक्तिक गाठीभेटी लगेच डोळ्यांसमोर उभ्या राहिल्या आणि त्यातून त्यांचं झालेलं आगळं वेगळं दर्शन आठवत राहिलं.

डॉ. लागू आणि रामदास भटकळ हे जीवशकंठश्च मित्र. त्यामुळे त्यांची पुस्तकं पॉप्युलर प्रकाशनाकडे येणं (पान २ कॉलम ३ वर)

आवडीची, नावडीची प्रतिक्रिया देऊ. हे नववर्ष २०२०. दोन शून्य दोन शून्य असे विशिष्ट आकडे दर्शविणारे. मला आठवतेय की २००० साल उजाडले म्हणजे वीसावे शतक उजाडले म्हणून तेव्हा किती उत्साह होता! त्यावर आता दोन दशके उलटत आली की! काळ अखंड असला तरी त्याचे आपण पाडलेले कपेही किती भरभर पळतात. कधी आपल्यासवे, कधी आपल्यालाही पळायला लावत. आपला रोजचा दिवसही हल्ली किती धावपळीत जातो ना! पळापळीत, बंदिस्त धावपळीत पण भविष्याकडे धावणारा, यशस्वी. त्यामुळे एक दिवस कधी उजाडला अन् मावळला कळतही नाही. पूर्वीसारखा सूर्यास्ताबरोबर तो मावळतही नाही. रात्री एक दीडपर्यंत तो खराखोटा खेचला जातो. कधी काम, कधी करमणूक. कधी आनंद, कधी दमणूक. कधी आनंदी दमणूक! या आनंदी दमणूकीत एकत्र येऊन धमाल करणे, शारीरिक तंदुरुस्तीसाठी व्यायाम करणे, पळणे; व्हॉट्सअॅपवर संवाद करणे, वाचनासारखे छंद जोपासणे... असे सगळेच. खूप उर्जा लागते याला. ती या नववर्षात तुम्हा सगळ्यांना मिळो ही मनापासूनची सदीच्छा! या

नववर्षासाठी तुम्हा सर्वांचा ‘प्रभुतरुण’ही ताजी ताजी ‘नित्यनूतन’ उर्जा घेऊन सरसावलाय. यावर्षी त्यात नवीन सदरे आहेत दरवर्षीप्रमाणे. श्री. हेमंत तळपदे, सौ. अचला देसाई, श्री. रसिक विजयकर, श्री. विश्वास अजिंक्य यांची नवीन सदरे अन् सौ. उज्ज्वल ब्रम्हांडकर, कु. आभा देसाई यांची अधूनमधून उपस्थिती तुम्हाला निश्चितच सुखावणारी असेल. शिवाय ज्ञातीसंस्थांचे उपक्रम, डायरी, अभिनंदन, देणग्या... वगैरे वगैरे आहेत. एखाद्याचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद देणारा लेख ही तर खासियतच. अन् हो! माझं संपादकीय... असेलच असेल.

तेव्हा या वर्षीच्या या माझ्या पहिल्या संपादकीयात तुम्हा सर्वांना माझ्या मनापासून शुभेच्छा! हे नववर्ष तुम्हा सर्वांना सर्वांथानं समृद्ध असणारं, तुमच्या स्वप्नांना साकार करणारं, आनंदाची लयलूट करणारं जावो! ते जाणारच. प्रभुतरुण आहेच की तुमच्या सोबतीला. सगळीकडे अनेक अर्थानी आपली लूट होत असताना आनंदाची, फक्त आनंदाची लयलूट करण्यासाठी ‘प्रभुतरुण’ तुमचा सोबती आहे. त्याची साथसंगतही तुम्हा सर्वांना आनंदाची होवो!

पाठारे प्रभु चॅरिटीज

* दि. २६ नोव्हेंबर रोजी नवी वाडीतील माहेश्वरीदेवीचा उत्सव दरवर्षीप्रमाणे थाटात साजरा झाला. माहेश्वरीदेवीच्या पालखीत देवीचे दोन तेजस्वी मुखवटे, पालखीपदस्थ परभू, वाडीतील श्री. जय नायकांच्या घरापर्यंत देवीचे येणेजाणे, पूजन अर्चन, फटाक्यांचा कोट आणि भवताली उत्साहात भरलेली जत्रा यामुळे देवदिवाळीचाच तो दरवर्षी भाग वाटतो भाविकांना. देवीवरील श्रद्धेपोटी समस्त परभू दर्शनाला लोटले होते. त्यांना देवीदर्शन घडले ते मंदिराच्या चोख व्यवस्थेमुळे.

* समस्त परभू अशाच उत्साही भावनेने आले होते ते पाठारे प्रभु चॅरिटीजने आयोजित केलेल्या 'शारदेच्या दरबारातील विद्याभूषण मानकरी-' यांच्या ८ डिसेंबर रोजीच्या सत्कार समारंभाला. अंधेरीच्या एम. व्ही. एम. कॉलेजच्या सभागृहात जणू शारदादेवीचा सणच साजरा झाला. शारदेच्या दरबारातील मानकरी होते ४८ - अगदी 'एस्एससी' पासून थेट 'पीएचडी' पर्यंतचे यशस्वी विद्यार्थी. समारंभ दरवर्षीप्रमाणे शिस्तशीर साजरा झाला. विद्यार्थ्यांची पाचच्या ठोक्याला सत्कारशोभा मिरवणूक निघाल्यावर कै. रावबहादूर धाकजी काशीनाथजी राणे, जे. पी. यांच्या फोटोला आदरपूर्वक पुष्पहारांनी भूषविले गेले. दीप प्रज्वलनही झाले. या सर्व सुरुवातीच्या सोहळ्याला तुतारीचा घोष साथ देत होता. याच घोषनिनादात विद्यार्थी, समारंभाचे अध्यक्ष, चॅरिटीजचे अध्यक्ष, सूत्र संचालिका मंचावर विराजमान झाल्या.

सर्व उपस्थितांना कार्यक्रम पुस्तिका दरवाजातच मिळत असल्याने आणि सभागृहात दोन्ही बाजूंना मोठे दृश्यपडदे असल्याने हा भव्य समारंभ फक्त रंगमंचापुरताच सीमित राहिला नव्हता. कार्यक्रमाची सुरुवात झाली ती शंकर वैद्य यांच्या लेखणीतून साकारलेल्या श्री. शिवछत्रपतींच्या राज्याभिषेक गीताने. 'दहा दिशांच्या हृदयामधुनी' जसा अरुणोदय स्वरांमधून होत होता तसाच सभागृहातील समस्त हृदयामधुनी आनंदाच्या लहरी कंपित होत होत्या. या लहरींवर स्वार होत सौ. अनारकली संदीप वेलकर आणि सौ. मेधा जतेन्द्र वाझकर यांनी कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन केले. अध्यक्षानंदन आणि विद्यार्थी गौरवगीत दरवर्षीप्रमाणे नलिनी तळपदे यांच्या लेखणीतून सहजपणे झरलेले होते. 'फुलता नलिनीदल' रसिकभूंगाने त्यात रसपान करायलाच हवे अशा आवाजात, संगीतात ते श्रोत्यांपर्यंत पोहचत होते. चॅरिटीजचे अध्यक्ष श्री. उदय मानकर यांनी समारंभाच्या अध्यक्षांचा आणि

त्यांच्या सहचारिणीचा उचित परिचय करून दिला. विद्यार्थ्यांचे अभिनंदन केले. त्याला अर्थातच श्रोत्यांनी मनोमन 'मम' म्हटले. प्रमुख पाहुणे आणि त्यांच्या पत्नी यांनी विद्यार्थ्यांचे कौतुक केलेच, पण त्याचबरोबर त्यांना जीवनाला सामोरे जाताना उपयोगी ठरतील अशा सूचनाही केल्या. डॉ. परेश विजयसेन नवलकर यांनी चॅरिटीजने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करणारे शिबीरही घ्यावे, अशी सूचना केली. सर्व विद्यार्थ्यांच्या वतीने सर्वोच्च शिक्षित एखाद्या विद्यार्थ्याने याप्रसंगी दोन मिनिटात आपले मनोगत व्यक्त केले असते तर विद्यार्थ्यांचा प्रतिसादही कळला असता. विद्यार्थी वा त्यांचे पालक यांनी विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीबद्दल आगाऊ सूचना केली असती (काहीनी ती केलीही असेल.) तर सूत्रसंचालकाला बक्षिस वितरणामध्ये मधेमधेच येणारा खंड टाळता आला असता. असो. श्री. धीरेन धुरंधर यांनी दात्यांची यादी वाचून दाखवली, श्री. राजन जयकर यांनी आभार मानले आणि समारंभाचे एक सत्र संपले.

दुसरे सत्र निव्वळ आस्वादाचे होते. 'झाली फुले कळ्यांची' या कार्यक्रमात कळ्यांची फुले होतानाचा सुगंध श्रोत्यांच्या मनी दरवळत राहिला. आनंद सहस्रबुद्धे यांच्या संगीत संयोजनाविषयी काय बोलावे? सगळा 'आनंदी आनंद, विश्व ब्रम्हानंद'च असा श्रोत्यांचा अनुभव नेहमीच असतो. कर्णमधुर गाणाऱ्यांच्या मेळाव्यात दरवर्षीप्रमाणे सौ. रॉनिका विजयकरही होतीच. त्यामुळे कळ्यांची फुले झाली, दरवळली. कौतुक सर्वच गायकांचे, संगीतकारांचे. जागेअभावी त्यांचा उल्लेख वगळला तरी एक उल्लेख मात्र आवर्जून करावा लागेल. तो निवेदिका अनघा मोडक यांचा. डॉ. परेश नवलकर यांच्या अष्टाक्षरी नावाच्या नव्याच अन्वयासह त्यांनी 'लळा जिवाळा शब्दच खोटे' हेच खोटे ठरवले या संचालनात; इतकी श्रोत्यांशी जवळीक निर्माण केली. 'आरती प्रभूची कविता कधी कच्ची राहिली, कधी सच्ची राहिली' सारखी मार्मिक भाष्ये, शांताबाई शेळक्यांचा परिचय करून देताना अलीकडचे 'शांताबाय' हे गाणे विरोधात मांडून शेळक्यांची ओळख करून देणे वा कुसुमाग्रजांविषयी बोलताना 'नटसम्राट' मधील 'सरकाऽऽर' ची आठवण जागवत आजच्या सरकार स्थापनेविषयी टिप्पणी करणे, किंवा 'जगण्याचा लोलक त्यांनाच सापडलाय' असे म्हणत कवीप्रतिभेला भिडणे.... सर्वच निवेदन इतर गानकलाकारांच्या गाण्याइतकेच सुरात सूर मिसळून जावा तसे विरघळून गेलेले. 'डोळस' भाष्य करणारे! त्यांच्याच शब्दांत सांगायचे तर 'दूरस्थ

(पान १ कॉलम ४ वरून) क्रमप्राप्तच होतं; शिवाय कुसुमाग्रजांची नाटकसुद्धा पॉप्युलरच काढत असल्यामुळे निरनिराळ्या पुस्तकांच्या निमित्ताने मी कुसुमाग्रज आणि डॉ. लागू यांना भेटत राहिले. डॉ. लागूची नाटकं तर कितीतरी पाहिली. नटसम्राट, अँटिगनी, गिधाडे, लग्नाची बेडी (सामाजिक कृतज्ञता निधीसाठी केलेला प्रयोग) अशी व्यावसायिक किंवा प्रायोगिक रंगभूमीवरची कितीतरी नाटकं मी पाहिलेली आहेत. त्यांच्या दर्जाचा दुसरा अभिनेता मी पाहिलेला नाही. परंतु माझ्या आठवणी या केवळ त्यांच्या अभिनयक्षमतेविषयीच्या नाहीत तर त्यांच्या माणूस म्हणून असलेल्या श्रेष्ठतेविषयीच्या आहेत.

अगदी जुनी एक आठवण 'गोची' नाटकाविषयीची. सदानंद रेगे यांचं 'गोची' हे प्रायोगिक नाटक अमोल पालेकर करत होते. त्याचा एक प्रयोग पाहायला आम्ही ग्रॅटरोडच्या रॉबर्ट मनी स्कूलमध्ये गेलो होतो. प्रेक्षक अगदीच तुरळक आले होते. गर्दी तर मुळीच नव्हती. मी तिकीटाच्या खिडकीवर तिकीट काढायला म्हणून रांगेत उभी राहिले तर माझ्या पुढ्यात पाठमोरे डॉ. लागू. बघून मला आश्चर्यच वाटलं. त्यांनी शिस्तीत खिशातून पाकीट काढलं. आणि पाच रुपयांची नोट पुढे केली. खरं तर ते इतके प्रसिद्ध होते की तसेच आत गेले असते तरी कुणीही त्यांना अडवलं नसतं. पण त्यांची नितीमत्ता इतकी जागी होती की तिकीट काढल्याशिवाय त्यांनी आत पाऊल ठेवणं शक्यच नव्हतं. या त्यांच्या चोखपणाचा त्या क्षणी माझ्यावर जो

चैतन्याचा वेध घेणारे' असे.

पसायदान, राष्ट्रगीतानंतर सर्वांना मिळालेल्या खाद्यमेजवानीपेक्षाही ही सूरमयी मेजवानी श्रोत्यांना तृप्ती-अतृप्तीच्या काठावर घेऊन गेली.

* रविवार दिनांक २३ फेब्रुवारी २०२० रोजी पा. प्र. चॅरिटीजतर्फे विनामूल्य वैद्यकीय चिकित्सा शिबीर आयोजित केले आहे. सुरेश विठ्ठल हॉल, ठाकुरद्वार येथे सकाळी दहा ते दीड या वेळात हे शिबीर भरेल. अनेक मान्यवर धन्वंतरीची मोफत सेवा आणि सल्ला या शिबीरात मिळेल. रक्तगट आणि रक्तातील साखरेचे प्रमाण यांची तपासणी करण्यासाठी खास व्यवस्था करण्यात आली आहे. 'कार्डियोग्राम' मोफत काढला जाईल आणि हाडामधील कॅल्शियम तपासणी केली जाईल. तसेच कर्करोगाचे निदान करण्यासाठी खास तपासणी केली जाईल. इच्छुकांनी याचा अवश्य लाभ घ्यावा असे आवाहन पा. प्र. चॅरिटीजचे अध्यक्ष श्री. उदय शंकर मानकर यांनी समस्त विश्वस्तांच्या वतीने केले आहे.

संस्कार झाला तो मी आजही विसरलेली नाही.

डॉ. लागूंचं 'उद्ध्वस्त धर्मशाळा' मी दोनदा पाहिलं. एकदा अगदी सुरुवातीला आणि नंतर बऱ्याच वर्षांनी त्यांनी ते नाटक पुनरुज्जीवीत केलं तेव्हा. पहिला प्रयोग छबिलदास शाळेच्या हॉलमध्ये आणि नंतरचा ठाण्याच्या गडकरी रंगायतनमध्ये. ठाण्याचा प्रयोग संपल्यानंतर मी आणि रामदास यांना भेटायला बँकस्टेजला गेलो तेव्हा असं ठरलं की डॉ. लागू आणि दीपाताईना रामदासांच्या गाडीतून घरी सोडायचं, पण त्यापूर्वी जेवायला सुहासताई जोशी यांच्या घरी जायचं. सुहासताई तेव्हा मुलुंडला राहत होत्या. आम्ही त्यांच्याकडे पोहोचल्यानंतर त्यांनी स्वयंपाकाला सुरुवात केली आणि झटपट पदार्थ बनवून गरमागरम, अप्रतिम चवीचं जेवण आम्हाला वाढलं. या दरम्यान मी डॉ. लागूशी तासभर गप्पा मारत होते आणि तेव्हाच मी त्यांना अनेक वर्षांपासून माझ्या मनात जपून ठेवलेल्या आठवणी सांगितल्या.

डॉ. लागूंनी दिग्दर्शित केलेलं 'गिधाडे' नाटक पाहायला मी आणि प्रभुराम ग्रॅटरोडच्या तेजपाल ऑडिटोरियममध्ये गेलो होतो. रात्रीचा प्रयोग होता. पहिलाच प्रयोग असल्यामुळे त्याच्याविषयी आधी काही ऐकलेलंही नव्हतं. जसजसं नाटक पुढेपुढे जात राहिलं तसेतसे आम्ही अधिकाधिक मूक आणि स्तंभित होत गेलो. जणूकाही मेंदूवर आघातावर आघात व्हावेत तसे. नाटक संपलं तेव्हा आम्ही असे काही सुत्र झालो होतो की एकमेकांशी काही बोलण्याचंही भान राहिलं नव्हतं. तेजपालपासून आम्ही चालायला सुरुवात केली ती काहीशा ट्रान्समध्येच आणि एकही शब्द न बोलता आम्ही लांबलचक रस्ता ओलांडून नॉव्हेल्टीला आलो तेव्हा सुमारे अर्ध्या तासाने, केवळ निरुपाय म्हणून आम्ही तोंड उघडलं आणि जमिनीवर आलो. हा परिणाम जितका तेंडुलकरांच्या लेखनाचा होता तितकाच डॉ. लागूंच्या समर्थ दिग्दर्शनाचा आणि अभिनयाचा होता. आजही मी माझ्या आयुष्यात पाहिलेलं सर्वश्रेष्ठ नाटक म्हणजे 'गिधाडे' असंच मानते. सुहास जोशींच्या घरी जेव्हा मी डॉ. लागूंना ही गोष्ट सांगितली तेव्हा त्यांची प्रतिक्रिया अशी काहीशी आश्चर्यकारक होती. ते एखाद्या लहान मुलासारखे खुलले. मी करते आहे ती स्तुती निव्वळ तोंडपुजी स्तुती नाही तर बुद्धिजन्य स्तुती आहे एवढं भान त्यांना निश्चितच होतं, पण काही झालं तरी त्यांच्या दिग्दर्शनाला आणि अभिनयाला एका जाणत्या प्रेक्षकाने दिलेली ती दाद आहे हे लक्षात घेऊन त्यांना एक वेगळाच आनंद झाला होता.

त्यानंतरची आणखी एक वेगळीच (पान ५ कॉलम ३ वर)

*

नाळ

सेवानिवृत्ती

-हेमंत विनायकराव तळपदे

मनोहर विश्वास राजे एक उमदे व्यक्तिमत्व. नुकतेच आमच्या वैभव जनता सहकारी पतपेढीतून सेवानिवृत्त झाले. जवळजवळ ३८ वर्षे त्यांनी आमच्या पतपेढीत एलडीसी (कनिष्ठ लिपिक) पदापासून मॅनेजरपदापर्यंत काम केले. पतपेढीच्या सर्व कामांचा (कर्जवसुली, नवीन सदस्य नोंदणी, कायदेशीर कारवाई) त्यांना चांगलाच अनुभव होता. त्यांची कामाची पद्धत तर जीवंतच होती. कोणत्याही व्यक्तीचा अपमान न करता त्याला त्याच्या व्यक्तित्वाची जाणीव करून देण्याची हातोटी त्यांच्या कामात होती. म्हणूनच असा उमदा मॅनेजर पतपेढी सोडून जाताना सर्वांचे डोळे भरून आले. त्यांच्या निरोप समारंभाला पतपेढीच्या संचालकमंडळापासून, शिपाई, दारवान जातीने हजर राहिले. सर्वांनी डोळे भरून त्यांना आपल्या लहानग्या भाषणाने निरोप दिला. या निरोपाच्या उत्तरादाखल राजेंनीही भरलेल्या मनाने सर्वांचे आभार मानले व आपल्या अश्रुना मनसोक्त वाट करून दिली. आता मी फक्त माझी कौटुंबिक जबाबदारी वाहणार आणि माझ्या अर्धांगिनीबरोबर उर्वरीत आयुष्य समाधानाने जगणार असे सांगून त्यांनी सर्वांचा निरोप घेतला.

राजेचे दुसरे पर्व सुरू झाले. घरात स्वतः राजे, पत्नी सुलभा, मुलगा प्रणय, सून विपुला व नात सैरंध्री असे छोटेखानी कुटुंब. पत्नी गृहकृत्यदक्ष व धार्मिक. मुलगा एमबीए करून बँकेत नोकरी. सून इंटरिअर डेकोरेटर, पण खाजगी कंपनीत नोकरी. नात सैरंध्री इयत्ता आठवीत. राजे स्वतः आर्थिकदृष्ट्या स्थिरावलेले होते. ठाण्याला दोन बेडरूम किचनचा ब्लॉक. बँकेत काही लाखांची शिल्लक. मुलगा व सून कमावते असल्याने घराचा संपूर्ण आर्थिक भार त्यांच्यावर नव्हता. प्रणय व विपुला नवीन पिढीचे प्रतिनिधी. वरवर पाहता राजे कुटुंब आदर्श व सुखी होते. पण राजेचे निवृत्त होणे हे या कुटुंबाला मानसिक तणाव निर्माण करणारे ठरले. सुरुवात वर्तमानपत्रावरून झाली. पतपेढीत जाण्यापूर्वी राजे वर्तमानपत्र चाळत असत. सैरंध्री क्लासला जात असे; तर प्रणय बँकेत जाण्याची तयारी करत असे. त्यालाही सकाळी वर्तमानपत्र वाचणे आवडे. पण बाबांच्या कामावर जाण्याच्या घाईमुळे तो ते वर्तमानपत्र संध्याकाळी आल्यावर वाचत असे. 'आता बाबा तर दिवसभर घरीच आहेत. ते वर्तमानपत्र नंतर वाचू

शकतात. मी ते दहा निमिटे वाचले तर काय फरक पडतो?' असे त्याला वाटू लागले. आणि येथेच विवादाची पहिली ठिणगी पडली. घरात बसल्यावर आपली पत्नी सुलभा आजही सकाळी स्वयंपाकघरात राबते हे राजेंना आता खटकू लागले. मग सून विपुलाला ते काहीतरी बहाणा करून स्वयंपाकघरातील कामे सांगू लागले. सैरंध्रीच्या अभ्यासात डोकावू लागले. प्रणयलाही कामावरून परतताना ही वस्तू आण, ते औषध आण वगैरे आदेश फर्मावू लागले. झाले. राजेंच्या कुटुंबाचे मानसिक संतुलन ढळू लागले. सुरुवातीला मुलगा व सुनेने अंमळ दुर्लक्ष केले. पण नंतर आपल्या खाजगी मुक्त जीवनात कोणतरी डोकावतोय अशी त्यांची समजूत झाली व राजे कुटुंबात कधी न पडलेली कलहाची ठिणगी पडली. सकाळी प्रणय व राजेचे वाद. सुनेचे व्यंगात्मक टोमणे. नातीने जाणूनबुजून केलेले दुर्लक्ष वा रुसवा. या सर्व गोष्टी नियमितपणे घडू लागल्या. सुलभा मात्र कुटुंबाचा शांतीमध्य गाठण्यासाठी धडपडत होत्या. पण राजेंच्या कारकूनपेशी स्वभावाला हे रुचत नव्हते. ते त्यांच्याच घरात एकप्रकारे उपेक्षित होऊ लागले.

तर मंडळी; ही वेळ सर्वसाधारणपणे बऱ्याच कुटुंबात येते. आई अथवा बाबा सेवानिवृत्त झाले आणि घरात मुलगा, सून, नात, नातू असे एकत्र कुटुंब असले तर त्यानंतर येणाऱ्या काळात घरातल्या सर्व सदस्यांना या सेवानिवृत्त व्यक्तीशी पुन्हा एकदा नव्याने जुळवून घ्यावे लागते. सर्वच सेवानिवृत्तांना या तणावास सामोरे जावे लागते असे नव्हे. पण बहुतांशी रिटायर्ड व्यक्ती आपल्या मूळ स्वभावानुसार काहीवेळा घरातच महाभारत घडवितात. मग मुलाकडून अधिक आज्ञापालनाची अपेक्षा बाळगणे. सुनेने सकाळी चहा, नास्ता टेबलावर आणून देणे. नातू नातीने ते टीव्ही पाहताना चॅनल न बदलणे, अथवा मोठ्या आवाजात गाणी न लावणे, इत्यादी अपेक्षांचा रतीब ते आपल्या मनात घोळत राहतात आणि येथेच घराचे घरपण हरवत जाते.

खरे पाहता ही सेवानिवृत्त माणसे एका महाकाय पहाडासारखे असतात. त्यांच्याजवळ ६० वर्षांचा जीवनाचा दांडगा अनुभव असतो. ते पुढच्या पिढीवर आर्थिकदृष्ट्या अवलंबूनही नसतात. नोकरीत (पान ५ कॉलम २ वर)

Just A Thought

Letter Writing - A Dying Art

-Sou. Achala Subhash Desai

Yes, not all are good at letter writing. A letter must have decorative language and also a dialogue. A letter is a written message from one person to another through a medium. Besides a means of communication and store of information, letter writing has played a role throughout history. The only means of long distance communication was the written letter till the invention of the telegraph in the 19th century. The decline of letter writing constitutes a shift so vast that in the future, historians may divide time not between B.C. and A.D., but between Eras when people wrote letters and when they did not.

Any letter has its own characteristics. It is either formal or informal. The correct opening and closing of a letter is important. The main intent or purpose has to be clear. The language used should be polite and considerable even if it is a complaint.

I always loved letter writing and was prompt with all my replies. In my schooling days, my friends were into writing to celebrities and so was I. My first fanletter was to the dashing handsome hero Shashi Kapoor. And behold! He did reply in his own handwriting. My joy knew no bounds. College days began with Cricket Craze. Then come a series of letter writing to my idole Sunil Gavaskar. My first letter to him was in 1970 when I joined St. Xaviers College and he had already graduated. He has replied to every letter in his own handwriting till 2011. I have a collection of about ten letters which he has written and that's my prized collection. I take pleasure in sharing a couple of letters from the great Gavaskar written to me - one in 1971 and other in August 2011.

Dear Achala,

I hope this letter makes you happiest person on earth (as you put it yourself) and also hope that your happiness reflects on many other unhappy people on this earth.

And I honestly haven't received your other letter otherwise I'd surely have written back however late it would've been. I have written to you before so you should know. Anyway.

You can see that I am writing on rest day of the match and it all looks as if its going to be one of those exiting matches again, unless we again bat well. Then it will be a draw. Anyway tomorrow is not far off.

I hope you haven't belived

every word of the interview in Youth Times. I managed to get a copy of it and throughout the interview I've been mesquoted. That's the reason I shown interium as for the moustache, it had to go.

Cheer up, then
Sunil

Dear Achala,

Thank you for the greetings and good wishes you sent on my birthday. Once gain I was out of the country. I have returned a few days ago and hence the delay in acknowledging your good wishes.

Thanks again. Your good wishes are much appreciated and welcome always.

Regards,

Sunil
27-8-11

When we read a letter, we develop an image of the letter writer. You put your essential self on paper knowingly or unknowingly. No other form of communication seems to encourage or support that revelatory intimacy. The following letter written to me by my sister-in-law Sou. Anarkali Suresh Vijaykar a few years back, bears testimony to what I want to say. Anartai brings her poetic self whenever she writes a letter. I admire this humble-down-to-earth beautiful lady.

ऑ. २००६
सिकंदराबाद

प्रिय सौ. अचला,

Let me first Congratulate you & your family -- on all fronts!!

तुमच्या कुटुंबाची बातमी 'प्रभुतरुण' मधून कळते!

All budding journalists communicating through various forms ... Something that needs to be louded and encouraged! ..Do continue with this interesting pre-occupation.. परंतु घरात छोटीशी बाहुली लुडबुडत असता, हे सर्व उद्योग जमतात कसे? ती एक वर्षाची झाली आणि आजोबांनी साठी गाठली... तर त्याने हे गाणे म्हणून आजीला रिझवले की नाही?...

जब मै हो गया साठ साल का

और तू हो गयी पचपन की,

तब भी प्रीत निभाओगी क्या

बोलो अपने यौवनकी...?

मग तू काय उत्तर दिले असणार ते ठाऊक आहे!

May You All have A Happy Bonding Time & enjoy life to the fullest!

हो, सौ. अनुराधाचा फोटो मात्र stylish आहे! कोणी, तू निवडलास का छपायला द्यायला?... तिच्या बहिणीला आम्ही पाहिली

(पान ६ कॉलम ४ वर)

स्मरणरंजन

भातुकलीचा खेळ

-विश्वास अजिंक्य

लहानपणी प्रत्येकानेच घरात, ओटीवर, पडवीत किंवा घराच्या अंगणात एकदातरी भातुकलीचा खेळ मांडला असेलच. पूर्वी पाच-सात मैत्रिणी एकत्र जमल्या की भातुकलीचा खेळ मांडला जायचा. सुट्टीच्या दिवशी तर हा दिवसभराचा कार्यक्रम असायचा. सुट्टीत हा खेळ दररोजचा असायचा. 'भातुकली' या शब्दामध्ये अख्खे बालपण सामावले आहे. एकोप्याची भावना निर्माण करणारा हा नुसता खेळ नव्हे, तर एक संस्कारही आहे. भातुकलीच्या खेळामधून मुला-मुलींवर संस्कार होतात. काळाच्या ओघात नाहीसा होणारा हा खेळ.

भातुकली ओटीवर किंवा पडवीत खेळताना, दरवाजांना पडदे लावून, ह्या खुंटीपासून त्या खुंटीपर्यंत घरातील चादरी आणून बांधून, खोली बनवली जायची. मध्येच एखादा बाळाचा झोपाळा बांधला जायचा. खुर्च्या-टेबल एकत्र करून त्यावर चादरी टाकून तंबूसारखी खोली बनवली जायची. असे नाना उद्योग केले जायचे. घराघरात वापरल्या जाणाऱ्या वस्तूंच्या लहान प्रतिकृती भातुकलीच्या खेळात असायच्या. चिनीमाती किंवा प्लास्टिकच्या कपबशीचा सेट, छोटे छोटे कुकरचे डबे, छोटासा कुकर, इवलेसे चमचे, झारे, छोटासा गॅस आणि सिलिंडर, छोटी छोटी पातेली, ताट, याशिवाय कोणाकडे फ्रिज, तर कोणाकडे कपाट, कोणाकडे बादली तर कोणाकडे पाणी तापवण्याचा बंब. पितळ आणि तांब्याच्या भातुकलीच्या खेळण्याची श्रीमंती काही औरच. पाहाताच प्रेमात पडावी अशी ही तांब्या-पितळेची भांडी बनवलेली असत. तर काहींकडे सावंतवाडीची लाकडी खेळणी असायची. पण ज्यांच्याकडे भातुकलीची खेळणी नसायची ते घरात नको असलेल्या डब्या, झाकणे, शिंपले यांचा उपयोग करून भातुकलीचा खेळ खेळायचे. तीन शिंपल्यांची किंवा छोट्या दगडांची चूल, त्यात छोट्याछोट्या काड्या टाकून केलेला विस्तव. ही चूलच भातुकलीच्या खेळात महत्त्वाची भूमिका बजावीत असे. निरनिराळ्या बाटल्यांच्या, सोडावॉटरच्या बिल्ल्यांच्या बशा, तवा, झाकणे, आईस्क्रीमच्या चपट्या चमच्यांचे कलथे असे काय काय कल्पनाशक्तीनुसार मांडले जायचे. देवपूजेसाठी एखाद्या दगडाची स्थापना केली जायची. त्यालाही मनात असलेल्या श्रध्देनेच पाने-फुले

वाहिली जायची. जेवणातले जिन्नसही मोकळ्या निसर्गातलेच असायचे. भाजीसाठी कुठलातरी पाला काढून आणायचा. दगडावर वाटण करायचं. बिल्ल्याच्या सहाय्याने पाने गोल कापून त्या चपात्या म्हणून समजायच्या. तर कधीकधी खोट्याखोट्या स्वयंपाकासाठी आईला किंवा आजीला लाडी-गोडी लावून कधी कुरमुरे, तर कधी शेंगदाणे, कधी चिवडा तर कधी बिस्किते असा खाऊ जमा केला जायचा. भातुकलीसाठी खाऊ आणायचा देखील प्रत्येकाचा नंबर ठरलेला असायचा. कधीकधी तर कोणी आईची किंवा ताईची ओढणी घेऊन आईप्रमाणे साडी नेसायच्या आणि मग आज जेवायला काय करायचे असा घरातल्या गृहिणीला पडलेला प्रश्न त्या छोट्या गृहिणीला देखील पडलेला असायचा. कोणी कोणती भूमिका करायची ते अगदी ठरलेलं असायचं. भातुकलीच्या खेळातली आई आणलेल्या पदार्थांचे जेवण करायची. खेळातले बाबा ऑफिसला जाऊन यायचे. छोट्या चुलीवर पितळेच्या कुकरमध्ये भात लावत असत. जेवण व्हायची. दाणे आणि गूळ एकत्र करून लाडू तयार करत. छोट्या कपबशीत खोटा खोटा चहा पीत असत. सारे काही लुटुपुटुचे. पण अगदी खऱ्यासारखे. तास-दीड तास भातुकलीचा खेळ झाला की चट्टामट्टा.

बाहुला बाहुलीच्या लग्नाची तर गंमत असायची. आईच्या जुन्या साडीपासून बाहुल्यासाठी अंगरखे आणि जरीच्या साडीच्या काठाची बाहुलीसाठी साडी असायची. आदल्या दिवशी अर्धवट राहिलेली गोष्ट पुन्हा दुसऱ्या दिवशी पूर्ण केली जायची. कोणी भातुकलीची खेळणी आणायचे; तर कोणी बाहुला बाहुली. कधीकधी खेळात शाळा असायची. कोणीतरी बाई व्हायचे. मुलांचे अभ्यास घेतले जायचे. परीक्षेचे पेपर दिले जायचे. भातुकली खेळणाऱ्या मुलींच्या त्या खोट्या खोट्या संसाराचे, स्वयंपाकाचे तेव्हाही कौतुकच व्हायचे. कुठेतरी भावी आयुष्यात केल्या जाणाऱ्या संसाराचं बीज त्या मुलींच्या मनात रूजवलं जात असावं. असा हा भातुकलीचा खेळ रंगला की रंगायचा. आणि मोडला की आठ पंधरा दिवसही मोडायचा. तसंच कंटाळा आला किंवा भांडण झाली की पुन्हा गोळा करून ठेवला जायचा.

मनोमनी

उपवास आणि भूक

-रसिक विजयकर

आज माझा उपवास आहे. महिन्यातून चार दिवस तरी मी उपवास करतो. कधीही उपवासाच्या दिवशी भुकेने कासावीस होत नाही. का ते मी नंतर सांगतो. पण आज वेगळाच दिवस होता. दुपारी चार वाजता मला अतोनात भूक लागली आणि माझे कामावरचे लक्ष उडू लागले. मला खरोखरीच काहीतरी खावे असे वाटू लागले. असे सहसा होत नाही.

खरोखरीच अशी स्थिती उद्भवल्यास एखादे फळ खाणे उत्तम! म्हणून मीदेखील त्याच विचारात होतो. उदा. समजा तुम्ही वजन कमी करत असल्यास व त्यासाठी कॅलरीयुक्त पदार्थ दोन जेवणामध्ये टाळत असाल आणि एकाएकी तुम्हाला खाण्यासाठी एखादे फळ मिळाले तर उत्तमच! त्यासाठी सफरचंद, केळे इत्यादी फळ खाण्याने तुमच्या भूकेची समस्या पुष्कळशा प्रमाणात दूर होईल.

पण मी फळ खाण्यापेक्षा दुसरी युक्ती अमलात आणतो. ती म्हणजे दोन ग्लासभर लिम्बुपाणी पिणे. एका ग्लासात लिंबू पिळायचे, थोडे मीठ व पाणी टाकले की झाले! ह्या लिम्बुपाण्यामुळे शक्ती कायम रहाते

भातुकलीचा खेळ लहान मुलांपासून जवळपास दुरावला आहे. स्मार्ट फोन, व्हिडीओ गेम यामध्ये मुले आजकाल रमून गेली आहेत. त्यात दिवसेंदिवस वाढत जाणारा अभ्यास. त्यामुळे भातुकलीच्या खेळाची मजा आताच्या मुलींना कळायचीच नाही. कित्येकदा भातुकलीच्या खेळाला शोकेसमध्ये स्थान दिले जाते. मातीच्या चुली, भांडी, झाडांच्या पानांची खोटी खोटी भाजी, बाहुला बाहुलीचे लग्न, हा भातुकलीचा डाव आता मॉड्यूलर किचनमध्ये परावर्तित झाल्यामुळे पूर्वीची त्यातील मजा, आपुलकी आता नाहीशी झाली आहे. आता मुलींसाठी भातुकली घेताना, कुठली घ्यावी ही निवड करावी लागते; इतके प्रकार आले आहेत. शिवाय आता घरबसल्या ऑनलाईन मागवायची सोय झाली आहे. संकल्पना, सुखसोयी, अत्याधुनिक स्वयंपाकघराच्या जडणघडणीमुळे भातुकलीतही आमूलाग्र बदल झाला. हल्ली मुलांचे अत्याधुनिक किचन सर्व सुखसोयींनी युक्त असते. आधुनिक खेळण्यात बार्बीची भातुकली, ओट्ट्यासह (पान ५ कॉलम ४ वर)

व दुसरे आपण भूकेपासून लांब रहातो. मी आता तसेच केले व कामाकडे वळलो. (आता हा लेख तसाच टाईप करित आहे.) म्हणून परत एकदा सांगतो उपवास करताना भूकेची जाणीव झालीच तर लिम्बुपाण्याचा उपयोग करा. तुम्हाला नक्की खात्री पटेल. एक लक्षात ठेवा, उपवासात लिम्बुपाणी घेतले किंवा एखादे फळ खाल्ले तर उपवास बुडेल किंवा पाप लागेल ही भ्रामक समजूत बाजूला ठेवा. उपवासाचा आणि कोठल्याही धार्मिक गोष्टीचा सुतराम संबंध नाही. उपवासाने तुमचे आरोग्य चांगले राहते. पोटाला आराम मिळतो. फक्त उपवास नियमित करा, निदान महिन्यातून दोनदा.

आता मी उपवासाच्या दिवसात भूकेचा कसा बंदोबस्त करतो ते सांगतो. उपवासाच्या आधी तुम्ही स्वतःला शारीरिक व मानसिकरित्या तयार ठेवा. आता मानसिक तयारी म्हणजे काय ते बघू या. उपवासाच्या आदल्या रात्री उद्या आपला उपवास आहे ह्याची वेळोवेळी मनाला जाणीव करून द्या. उद्याचा आपला उपवास नक्की आहे आणि तो मी पाळणार आहे, असा निर्धार केल्यास, उपवासाच्या दिवशी काही खाण्याची नक्कीच इच्छा होणार नाही. हे आश्चर्यकारक असले तरी ते खरे आहे. अशी जर मानसिक तयारी केली नाही तर काय होते; सकाळी उठताना तुम्ही नाष्ट्याबद्दल किंवा काही खाण्याबद्दल विचार करू लागता. मग आजचा उपवास पुढे ढकलू या का, ह्याची चलबिचल चालू होते. म्हणूनच मी म्हणतो, आदल्या दिवशी रात्री उपवास करावयाचा ह्याचा दृढनिश्चय करा.

दुसरे म्हणजे शारीरिक तयारी. उपवासाच्या आदल्या दिवशी नीट खाऊन घ्या. शरीरात पाण्याचे प्रमाण जास्त राहू द्या. खाण्यात योग्य त्या कॅलरीजची तजवीज करा. काल रात्री माझे जेवण व्यवस्थित नव्हते म्हणून मला आज उपवासाच्या दिवशी भूक लागली हे निश्चित!

आता दिवस मावळत चालला आहे. उद्या मी योग्य तो आहार घेणार आहे. यथेश्व ताव मारणार आहे, हे तेव्हादेखे खरे!

थोडक्यात 'एकादशी आणि दुप्पट खाशी' ही परिस्थिती ओढवू देऊ नका. उपवास का व कशासाठी करावयाचा हे नक्की करा. उपवासाचे महत्त्व ओळखा!

*

शोषित जमात

-रश्मी वेलकर

मुले ही आजच्या युगातील सर्वात शोषित जमात आहे. आधुनिक काळातील मुले म्हणजे आपल्या चिमुकल्या खांद्यावर पालकांच्या महत्त्वाकांक्षेचे ओझे पेलत अकाली प्रौढत्व लादले गेलेले व लहानपण हरपलेले गुलाम.

संत तुकाराम महाराजांनी 'लहानपण देगा देवा' अशी शिष्टुलाची आळवणी केली होती.

पण आजच्या घडीला मी मात्र अशी चूक कधीही करणार नाही. 'निरागस बाल्य',

'बाळपणीचा काळ सुखाचा' हे सर्व बोल फोलच ठरतात.

'मुकी बिचारी कुणीही हाका' असा ह्या मुलांच्या दुरावस्थेचा गणेशा जन्मतःच होत असतो. आजचे सुशिक्षित आईवडील त्यांच्या पाल्यांच्या भविष्याचा सर्वकष आराखडा त्याने जगातील रंगमंचावर अवतरण्याआधीच रेखतात. ह्या कठपुतळ्यांचे दोर मात्र पालकांच्या हाती असतात.

टीव्हीच्या माध्यमातून अनेक यशोगाथांचा मारा आपल्यावर होत असतो. आपले राष्ट्रपती अबदुल कलाम, सचिन तेंडुलकर, विराट कोहली, अमिताभ बच्चन, पी. व्ही. सिंधु, सायना नेहवाल असे स्वयंतेजाने तळपणारे तारे आपल्या नजरेसमोर सतत दिसतात. त्यांच्याभोवती असलेले प्रसिद्धीचे वलय पाहून अनेक पालकांचे डोळे दिपतात आणि आपल्या पाल्यानेही असेच यश संपादन केलेच पाहिजे अशी स्वप्ने ते पाहू लागतात.

स्वप्नं बध्णं केव्हाही चांगलं. पण स्वप्नांची पूर्ती करण्यासाठी विशेष जिद्द, अपार कष्ट, शिस्त, योजनाबद्ध आराखडा ह्या सर्वांचे योग्य प्रमाणात रसायन घडविणे अत्यंत आवश्यक आहे. स्वप्नांची वास्तवाशी सांगड घालणेही जरूरी आहे. आपल्या पाल्याची शारीरिक क्षमता, बौद्धिक कुवत, मानसिक जडणघडण ह्या मापदंडांच्या आधारे पाल्याच्या आवडीचे क्षेत्र निवडावे. केवळ अन्य मुलांचे अंधानुकरण व अनावश्यक चुरस घातक ठरू शकते.

लहान वयात यश खेचून आणणारी कर्तृत्ववान माणसे आपले आदर्श ठरले तर त्यात काहीच वावगे नाही. त्यांच्या पावलावर पाऊल टाकून आगेकूच करण्याचा अट्टाहासही योग्य आहे. पण या यशामागे असलेल्या त्यांच्या व पालकांच्या आर्थिक, शारीरिक, मानसिक कष्टाची जाणीव फारच थोड्या लोकांना असते. शिखर गाठण्यासाठी सर्वप्रथम मार्गातील

अनेक लहानमोठ्या अडथळ्यांवर मात करणे आवश्यक असते. तसेच शिखर पादाक्रांत करण्यासाठी प्रयत्नपूर्वक शारीरिक क्षमता वाढविणे, संकटांना सामोरे जाण्याची आणि योग्य मार्ग शोधण्याची मानसिकता अंगिकारणे आवश्यक आहे. आपल्या पाल्यांचे मनोबल वाढविण्याचे उपाय शोधणे, त्यांच्या यशाने हुरळून न जाणे तसेच अपयशाने खचून न जाणे अशी अनेक महत्त्वपूर्ण पथ्ये पालकांनी पाळायलाच हवीत. बहुसंख्य पालक केवळ पाल्यांना वेगवेगळ्या कलेच्या अथवा खेळाच्या वर्गात पाठवून जबाबदारी झटकून मोकळे होतात.

पालकांनी त्यांच्या पाल्यांना यशाप्रमाणेच अपयश पचविण्याची शिकवण देणेही गरजेचे असते. तसेच अपयशाने खचून न जाता पुन्हा जोमाने व चिकाटीने यश मिळेपर्यंत प्रयत्न करत राहण्यासाठी त्यांच्या मागे खंबीरपणे उभे राहिले पाहिजे. पाल्यांच्या चुकांचे समर्थन न करता त्या मागची कारणमीमांसा जाणून घेऊन त्यावर उपाय शोधले पाहिजेत. तसेच अपयशामुळे पाल्यांना सतत टोचून बोलणे, इतर यशस्वी मुलांबरोबर पाल्यांची तुलना करून त्यांची अवहेलना करणे अशा अप्रिय गोष्टीही जाणीवपूर्वक टाळाव्यात.

काही अतिउत्साही पालक तर एकाचवेळी अनेक शिखरे गाठण्यासाठी त्यांच्या पाल्यांवर जबरदस्ती करत असतात.

अशा अतिमहत्त्वाकांक्षी पालकांच्या कचाट्यात सापडलेले केविलवाणे बाल्य कुणाच्याही नशिबी येऊ नये व सर्वच बालकांना सुजाण पालक लाभो, हीच सदृच्छा.

(पान ३ कॉलम २ वरून)

असताना आपल्या सहकाऱ्यांशी ते चांगले जुळवून घेतात. मग हेच तत्त्व ते त्यांच्याच घरात का पाळू शकत नाहीत? हा मोठाच प्रश्न पडतो.

या सगळ्यांचे मुख्य मूळ त्यांच्या मनातील जपलेला अहंकार आणि एवढी वर्षे जोपासलेली अवाजवी मूल्ये, यातच असावे. सुनेने कामावर जाताना टिकली लावलीच पाहिजे. मुलाने कामावर जाताना 'येतो आई-बाबा' असे विचारलेच पाहिजे. नात/नातूनी यांच्या सबडीच्या वेळात त्यांच्या बरोबर कॅरम, पत्ते खेळलेच पाहिजेत. घरात मुलाचे अथवा सुनेचे मित्रमैत्रिणी जास्त येता कामा नयेत.... इत्यादी वाजवी अपेक्षा हे बाळगतात असतात. आणि येथेच गडबड होते.

(पान २ कॉलम २ वरून)

आठवण 'लग्नाची बेडी' या नाटकाच्या वेळची. सामाजिक कृतज्ञता निधी या डॉक्टरांनीच उभारलेल्या निधीच्या मदतीसाठी त्यांनी तनुजा, रोहिणी हट्टंगडी, निळू फुले, सदाशिवराव अमरापूरकर, रीमा लागू, भारती आचरेकर इत्यादी समानशील अभिनेत्यांना घेऊन 'लग्नाची बेडी' बसवलं होतं आणि महाराष्ट्रभर दौरा काढून, गावोगावी जाऊन त्यांच्या प्रयोगांतून निधी गोळा केला होता. आम्ही दादरच्या किंग जॉर्ज शाळेच्या पटांगणात झालेला प्रयोग पाहायला गेलो होतो. त्या दिवशी ध्वनिनियोजनेत बिघाड झाल्यामुळे प्रयोग सुरू झाला तरी कुणालाच काही ऐकू येईना. प्रेक्षकांचा गलका सुरू झाला तेव्हा डॉ. लागूंनी पडदा पाडायला सांगितला आणि काही वेळातच ते पुन्हा एकदा पडद्यासमोर आले. त्यांनी अत्यंत धीरगंभीर शब्दांत प्रेक्षकांची मनःपूर्वक क्षमा मागितली आणि त्याच तिकिटात उद्या पुन्हा हाच प्रयोग केला जाईल अशी हमी दिली. दुसऱ्या दिवशी प्रयोग उत्तम पार पडला आणि प्रयोग संपल्यानंतर पुन्हा एकदा डॉ. लागू प्रेक्षकांसमोर आले. त्यांनी 'सामाजिक कृतज्ञता निधी'

याउलट मी ही साठ वर्षे माझ्या संसारासाठी व्यवस्थित खर्च केली. आपला संसार बहरला आणि उरलेली वर्षे बोनस मानून मी प्रत्येक दिवस दिवाळी अथवा दसरा आहे असा साजरा करीन; हे त्यांनी ठरविले पाहिजे. दिवाळीचे फटाके घरात न फोडता मित्रमंडळींच्या हास्य कल्लोळात फोडावे. दसऱ्याचे सीमोलंघन पती-पत्नींनी दर तीन ते सहा महिन्यांनी भारतभ्रमंतीत करावे. आपले छंद पुन्हा पुनर्जीवित करावेत. जमल्यास एखाद्या ट्रॅव्हलर्सबरोबर दर दोन तीन वर्षांनी विदेशभ्रमण करावे. कविता रचव्यात. कथा लिहाव्यात. चांगले वाचन करावे. दुपारच्या फावल्या वेळात मस्तपैकी सिरीअल्स पहाव्यात. चांगली वामकुक्षी घ्यावी. घरातली लहानसहान कामे सांभाळावीत. मित्रपरिवार वाढवावा. आजकाल तर फेसबुक, वॉट्स अॅप ही माध्यमे नवीन नातेसंबंध जोडतात. काही दुरावलेली नातीही पुन्हा जोडतात. युवापिढीला घरात सेवानिवृत्त आई-बाबा आहेत याचा ताण न वाटता एक मानसिक आधार वाटावयास हवा. आणि खरोखर ही सेवानिवृत्त माणसे घरात सगळ्यांशी मनापासून जुळतात तेव्हा घराचे नंदनवन होते.

तर मंडळी सेवानिवृत्त झाल्यावर पुन्हा एकदा या नातेसंबंधावर हलकी फुंकर घाला आणि येणाऱ्या नवीन जीवनटप्प्याला हसतखेळत सामोरे जा. एवढेच तूर्त मी सांगू इच्छितो.

*

कुणासाठी आणि कशासाठी उभारला आहे ते छोट्याशा परंतु अत्यंत प्रभावी भाषणात समजावून सांगितले आणि नंतर प्रेक्षकांना विनंती केली की आता ते स्वतः आणि नाटकातले इतर सर्व कलावंत हातात झोळी घेऊन प्रेक्षागृहाच्या दारात उभे राहतील तेव्हा आपण स्वेच्छेने मदत करावी. आम्ही ज्या दाराने बाहेर पडत होतो त्या दारात तनुजा आणि डॉ. लागू झोळी घेऊन उभे होते. त्या वेळेला डॉ. लागूंच्या चेहऱ्यावर जे भाव होते ते मी आजही विसरू शकत नाही. त्यातली सामाजिक बांधिलकीची भावना, मदत देणाऱ्याविषयीची कृतज्ञता, एक वेगळ्याच प्रकारचं देशप्रेम अशा तऱ्हेतऱ्हेच्या भावनांचं त्यात संमिश्रण झालेलं होतं.

डॉ. लागूंचे मला दिसलेले हे वेगवेगळे चेहरे आज नजरेसमोरून सरकत जात आहेत. त्यांना माझी भावपूर्ण श्रद्धांजली.

(पान ४ कॉलम ३ वरून)

किचनसेट, पूर्ण घर, त्यामध्ये रूम असे खूप प्रकार येतात. ह्या खेळण्यांमधून आता चूल बाद झाली आहे. त्याची जागा गॅस, कुकिंग रेंज, ओव्हन अशा आधुनिक साधनांनी घेतली आहे. खेळण्यांसोबत प्लास्टिकच्या भाज्या, चिकन, मासे, तयार पदार्थांचे नमुनेही मिळतात. आता खेळातसुद्धा मुलं संध्याकाळी पिझ्झा ऑर्डर करतात. मोबाईलवर एकमेकींना मेसेज करून बोलावतात. ATM मधून पैसे काढतात. त्यांच्या बाबीला बेबीसीटरकडे ठेवतात. हातात लॅपटॉपची बॅग, पर्स आणि गाडीची किल्ली हातात हलवत ऑफिसला जातात. जाताना कामवाल्याबाईंना स्वयंपाकाच्या सूचना देऊन जातात.

भातुकलीचा खेळ हा पुन्हा पुन्हा नव्याने खेळण्याची संधी असते. पण संसाराच्या प्रत्यक्ष खेळात मात्र पुन्हा नवीन डावाची संधी फार क्वचितच असते. इथे नाती जोडायची असतात. तोडायची नसतात. स्वतःच्या स्वभावात आवश्यक तो बदल करून बुद्धीकौशल्याने अडचणींवर मात करायची असते. इथे रडायचे नसते. लढायचे असते. इतरांना आनंद देत, जमेल तितकी मदत करून आपणाही आनंदाने जगायचे असते.

पत्र प्रतिक्रिया

प्रिय सुहासिनी,

'प्रभुतरुण' दिवाळी अंकातील तुमचा लेख वाचून माझ्या मेहुण्यांचं वेगळंच रूप दिसलं. सरोजताईंवर प्रेम करणारे, स्वतःच्या बहिणींवर प्रेम करणारे नी आमच्यासारख्या चिल्ल्यापिल्ल्या मेव्हण्यांवर प्रेम करणारे शंकरराव (शंकर वैद्य) आठवतात. पण विद्यार्थ्यांवर पण एवढ्या आपुलकीने वागणारे शंकरराव तुम्ही भेटवलेत.

-कुंदा कुलकर्णी

(टीप: या डॉ. सरोजिनी वैद्यांची बहीण आहेत.)

प्रभुतरुण आश्रयदाते

१) सौ. विमल व श्री. माधव नायक,	२२) कै. कमलिनी रमाकांत प्रधान
२) सौ. नलिनी व श्री. रविंद्र रामराव मानकर,	२३) कै. नटवर्य शरद श्रीकृष्णनाथ गणपतराव दळवी
३) सौ. अनामिका बी. ए. एल.एल.बी.	२४) आद्य मराठी लघुलिपीकार कै. भुजंगराव रामचंद्र मानकर
४) कै. नटवर्य नारायण रामराव झावबा	२५) कै. वामन मोरेश्वर प्रभाकर
५) कै. सौ. मोतिराम विनायक जयकर	२६) कै. चंद्रकांत नारायण विजयकर, कै. कुंजविहारी वाय. जी. तळपदे, कै. प्रविण चंद्रकांत नारायण, विजयकर, कै. वैभव कुंजविहारी वाय. जी. तळपदे यांच्या स्मरणार्थ एक हितचितक
६) आद्य संपादक कै. विष्णु कृष्ण कोठारे	२७) कै. डॉ. विद्याधर चंद्रकांत नारायण विजयकर यांच्या स्मरणार्थ हितचितक
७) कै. रावसाहेब चंद्रकांत बालमुकुंद वेलकर	२८) कै. पूर्णचंद्र केशरीनाथ राव व कै. सौ. शीला पूर्णचंद्र राव यांच्या स्मरणार्थ
८) कै. सौ. सुशीला यशवंतराव कीर्तिकर	२९) डॉ. राम गोविंदराव नवलकर
कै. सौ. सुशीला व श्री. मोरेश्वर वि. प्रधान	३०) सौ. शुभांगी राम नवलकर
९) सौ. मीरा व श्री. रविंद्र नानूजी दळवी	३१) सौ. रीटा आणि श्री. मंदार माधवराव नायक
१०) कै. सौ. शालाका (अरुणप्रभा) शैलकुमार श्रीकृष्णनाथ दळवी	३२) कै. सौ. विजया व श्री. प्रकाश माधव नायक या त्यांच्या आईवडिलांच्या स्मृत्यर्थ उन्मेष प्रकाश नायक
११) कै. श्रीमती चंपुबाई आणि कै. आनंदराव सुंदरजी धराधर	३३) सौ. वृंदा आणि श्री. शाम विनायक जयकर
१२) कै. सौ. रोहिणी (रत्नप्रभा) श्रीकर राणे	३४) कै. श्रीमती जयश्री आणि कै. श्री. जयवंत विश्वनाथ कीर्तिकर स्मृत्यर्थ श्री. उमेशचंद्र जयवंत कीर्तिकर
१३) सौ. निलीमा व श्री. सृजन केशवराव राणे	३५) कै. श्रीमती प्रतिमा आणि कै. श्री. धाकलेश्वर बाळाजी जयकर स्मृत्यर्थ सौ. सुप्रिया उमेश कीर्तिकर
१४) कै. श्रीमती रोझाबाई आणि कै. बाळाराम केरोबा नायक	
१५) कै. शरद विनायक कीर्तिकर यांच्या स्मरणार्थ अनामिक	
१६) कै. सौ. दिलीप रघुनंदन कोठारे	
१७) कै. श्रीमती कमलजा आनंदराव अजिंक्य	
१८) कै. दिवाळीबाई व कै. डॉ. वामनराव आनंदराव विजयकर	
१९) कै. विष्णुराज बाळाराम नायक	
२०) अॅड. सदाशिव आनंदराव धुरंधर	
२१) कु. कस्तूर मोठाबाई जयकर	

प्रभुतरुणास देणगी

- * श्री. किरण आर तळपदे आणि सौ. कुंदा किरण तळपदे यांच्या विवाहास ५७ वर्षे पूर्ण झाल्याबद्दल रु. ५७०/- आणि सौ. तनुजा संदेश कोठारे आणि संदेश एच. कोठारे यांच्या विवाहाच्या तीस वर्षाबद्दल रु. ३००/- तसेच श्री. समीर किरण तळपदे व सौ. वैशाली समीर तळपदे यांच्या विवाहाच्या पंचवीसाव्या वाढदिवसाप्रित्यर्थ रु. २५०/- अशी श्री. किरण तळपदे यांजकडून एकूण रु. ११२०/- देणगी.
- * श्री. आशीष प्रमोद नवलकर यांना गल्प ऑइल लुब्रिकण्टस इंडिया लिमि. मध्ये जनरल मॅनेजर म्हणून बढती मिळाल्याबद्दल सौ. ऐश्वर्या आशीष नवलकर यांजकडून रु. ५००/- देणगीदारांचे आभार.

अभिनंदन

- * 'कालनिर्णय' तर्फे विविध डाळींचा वापर करून पौष्टिक खाऊचा डबा तयार करण्याची पाककला स्पर्धा घेण्यात आली. मोहसिना मुकादम, वरुण इनामदार यांच्या जोडीने बिंबा नायक या परीक्षक होत्या.
- * बारा डिसेंबर रोजी आयटी आणि आयटीजमध्ये या वर्षीच्या महिला नेत्या म्हणून सौ. स्वाती शिरीष देवधर (पूर्वाश्रमीच्या स्वाती बाळाराम त्रिलोकेकर) यांची निवड झाली.
- * 'महाराष्ट्र टाइम्स'च्या तेरा डिसेंबरच्या अंकात 'मुंबईतील समाज' मध्ये पाठारे प्रभू ज्ञातीचे योगदान श्री. मुकुंद कुळे यांनी दाखवले आहे. त्या लेखात सौ. केतकी जयकर आणि सॉलिसिटर श्री. राजन जयकर यांचा अस्सल परभी पोशाखात (जुन्या ग्रामोफोनसह) फोटोही

आहे.

- * गिरगावातील फोटो फेस्टिवलमध्ये श्री. मनिष कोठारे यांना प्रथम पारितोषिक लाभले.
- * दिनांक १५ नोव्हेंबर २०१९ रोजी सौ. प्रतिमा विनोद प्रधान यांनी आपल्या वयाची पंच्याहत्तरी पूर्ण केली. प्रतिमाताई प्रभुतरुणासाठी भाऊबीज गोळा करण्यास योगदान देतात. प्रभु तरुणाचा काही कार्यक्रम असला तर सहकार्यास त्यांचा नेहमीच हात पुढे असतो. त्यांच्या अमृत महोत्सवी वाढदिवसाप्रित्यर्थ त्यांना मनःपूर्वक शुभेच्छा.
- * कु. इव्हा निमिष धैर्यवान या पाचवीत शिकणाऱ्या मुलीची दोन चित्रे पुष्पा नरसी जुहू आर्ट फेस्टिवलमध्ये प्रदर्शित झाली.

- * श्री. उमेशचंद्र कीर्तिकर यांनी 'कम्युनिटी ट्री अॅप' साठी समस्त पाठारे प्रभुंना सभासद होऊन माहिती देण्याचे आवाहन केले आहे. पाठारे प्रभु ऑनलाईन डिरेक्टरी, फॅमिली ट्री, बिझिनेस डिरेक्टरी, मॅट्रिमोनी आणि ज्ञातीय हालहवाल याविषयी साद्यंत माहिती या 'अॅप'मुळे मिळू शकते. १६-९-१९ पर्यंत ज्यांनी कळविले आहे; अशांचा समावेश या यादीत आहे. बाकीच्यांनी याला सक्रीय प्रतिसाद द्यावा असे आवाहन करण्यात आले आहे.

पत्र प्रतिक्रिया

- माननीय सुहासिनी कीर्तिकर यांना आदरणीय प्रणाम. १६ नोव्हेंबर २०१९ च्या अंकात 'पत्र प्रतिक्रिया' सदराखाली माझ्या पत्राला आपण दाद दिलीत त्याबद्दल धन्यवाद.

प्रभुतरुणाची डायरी

जनन

१६-१२-१९ सौ. भक्ती आणि श्री. धनंजय योगेन्द्र अजिंक्य, पुत्र, ऑस्ट्रेलिया

आत्याबाई नाव बोला

२२-१२-१९ विहान जयशील प्रधान

नांदा सौख्यभरे

२३-११-१९ श्री. कुमार किशोर कमलकांत कोठारे, कु. स्नेहल मल्लीनाथ दराप्पा जलादी (आं. ज्ञा.)

०१-१२-१९ श्री. राजदीप ज्योती भरत विजयकर, कु. प्रारब्धा शिवांगी यशवंत जानवे (आं. ज्ञा.)

०१-१२-१९ श्री. अभिनव प्रशांत नायक. कु. स्नेहा विनायक डांगे (आ. ज्ञा.)

२८-१२-१९ श्री. निहाल संजीव प्रधान. कु. आभा सुनील कुलकर्णी (आं. ज्ञा.)

त्या अंकात सौ. उज्वला ब्रह्मांडकर यांनी 'जीवनेच्छा' या सदराखाली त्यांचे विचार मांडले आहेत. खरे तर वैज्ञानिक विचार मांडताना 'अनुभवाची' गरज असतेच. उज्वलाताईंना तो अनुभव आहे असे त्या लेखातून प्रतीत करीत आहेत. त्यांचे वय लहान असेल तर, त्यांनी जनतेत किती वर्षे कार्य केले की, ज्यामुळे त्यांना भेटलेल्या जनतेच्या सामाजिक अडचणींचा अंदाज आला की नाही हे कळले असते. माणसात 'सेल्फ काँट्रॉलिंग' म्हणजे वैचारिक विरोधाभासी विचार व कृती आढळतात. मी त्यांच्या लेखाबाबत टीका केली आहे. लोकसत्तात तर नव्या तंत्रज्ञानाची टिमटिम करण्यासाठी त्यांच्याकडे पायलीच्या पन्नास नटनट्या (सो-कॉल्ड कलावंत) वगैरेंचा समावेश आहे. असो, गिरीश कुबेरानादेखील मोठा पगार लाभतो; कारण त्या 'मिडीया'चे मालक गब्बर आहेत. खऱ्या वैज्ञानिकाला डावलण्याचा प्रकार नुकताच घडला हे आपणास माहित आहेच. भारतातील प्रतिभावंत व प्रतिमावंत आदर्श वैज्ञानिक श्री. जयंत नारळीकर यांच्या जीवनासाठी सौ. मंगलाताई नारळीकर यांना महाराष्ट्र सरकारने 'गणित शास्त्रावर' सरकारला 'गणित कसे शिकवावे' याच्या सूचना करण्यास नेमले असतानाही, मोदी सरकारने त्यांच्या व्यापारी हट्टापोटी बाटेल तशी मंगलाताईंची अवहेलना केली आहे. त्याबाबत उज्वलाताई ब्रह्मांडकरांनी का लिहीले नाही? हा महत्त्वाचा प्रश्नही सर्वसाधारण वाचक 'झटकून' टाकू शकत नाही. खरे ना!

(पान ३ कॉलम ४ वरून)

नाही अजून, परंतु तिलापण आमच्या congrats दे!

आणि नातीचा एखादा फोटो पाठव की!

अच्छा तर Keep in touch... आम्ही जेव्हा मुंबईला येऊ तेव्हा फोन करूच.

(May be end of Sept. or January)

पिठोरीच्या शुभेच्छा...

Blessing to You all!

सौ. अनारताई

Students of today do have 'letter writing' as a topic in the various languages in the school curriculum. Sorry to say, but this topic ends with the academic years. I cannot express in words the joy of writing to someone and getting an apt reply for the same. The 'Post-man' became a welcome messenger when he delivered letters, which he did happily. Gone are those days.

Let me see how many of you readers are inspired to write a letter to the editor of Prabhu Tarun after reading my thoughts. Ofcourse, if you write to me I will be the happiest person.

पाठारे प्रभु सोशल समाज

रविवार दिनांक १२ जानेवारी २०२० रोजी स्पोर्टिंग लायन्स फाउण्डेशन, सांताक्रूझ येथे पाठारे प्रभु सोशल समाजातर्फे दरवर्षीप्रमाणे 'बॉक्स क्रिकेट टूर्नामेंट' रंगणार आहे. खेळाडूंच्या सहभागाबद्दल आणि रंगलेल्या सामन्यांबद्दल पुढील अंकात 'बॅटिंग' केली जाईल. सोशल समाजाला शुभेच्छा.

पाठारे प्रभु महिला समाज

महिला समाजातर्फे रवि. दिनांक ५ जानेवारी २०२० रोजी खार येथील सांस्कृतिक सभागृहात सकाळी १० ते रात्री १० या वेळात आनंद मेळावा पार पडला. प्रमुख अतिथी होत्या डॉ. सुरेखा राणे-मल्होत्रा. याविषयीचे सविस्तर वृत्त पुढील अंकी.

परीक्षेतील सुयश

एम्. एस. (इन सप्लाय चें मॅनेजमेंट), सिरॅक्स युनिव्हर्सिटी, न्यूयॉर्क श्री. अमरीश रोहित जयकर

हे मासिक मुद्रक, प्रकाशक श्रीमती सुहासिनी कीर्तिकर यांनी मालक बोर्ड ऑफ कंट्रोल प्रभुतरुण करिता मे. स्नेहेश प्रिंटर्स, ३२०-अ, शाह अँड नाहर इंडस्ट्रीयल इस्टेट, अ-१, धनराज मिल कंपाऊंड, सीताराम जाधव मार्ग, लोअर परेल, मुंबई-४०००१३ येथे छापून पारिजात बी-३, युनियन बँक एम्प्लॉईज को-ऑप. हौ. सोसायटी, पटेल इस्टेट, जोगेश्वरी (प.), मुंबई-४००१०२ येथे प्रकाशित केले.

संपादक: श्रीमती सुहासिनी कीर्तिकर

RNI NO. 14613/67